

Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola

A művészi szabadság kontextusai

Különös tekintettel a 2013 – 2027 időszakra, Magyarország

DLA értekezés, Tézisek

Menesi Attila

Témavezető: dr. habil. Sugár János DLA

Budapest, 2025

Tézisek

1. A művészi szabadság fogalma különböző történelmi korszakokban, társadalmi berendezkedésekben és cselekvési modellekben változik. 2025-ben helytálló megfogalmazás *a kormányzati cenzúrától, politikai beavatkozástól vagy nem állami szereplők nyomásától független művészi szabadság*¹, javaslom azt azonban a *szociális szabadság*-gal együtt tanulmányozni. Axel Honneth német filozófus 2015-ben vezeti be a szabadság harmadik fogalmát,² azt állítva, hogy a cselekvés mindig viszonylatokba ágyazódik, mert társas kapcsolatokban vagy közösségekben nyilvánul meg. A szabadság ilyen értelemben tehát közös. Hiába szeretnék én szabad lenni, ha a környezetem tagjaival nincs meg a közös szabadságélményünk.

2. A 2013 – 2027 időszak a művészeti szcéna tagjai számára jól ismert, annak részesei és felelősei vagyunk a következő években is. 2013 már annak a kulturális átalakulási folyamatnak az éve, amely elhozta az általam *biztonsági*-nak nevezett művészet³ korszakát Magyarországon. Az akkori tiltakozások ennek részévé váltak, az egykori aktivisták közül pedig többen a rendszer fenntartóivá. Mindez előre látható volt. Függetlenedni tőle pedig tiltakozás és cselekvés. A *Független Képzőművészeti Tanszék*⁴ megelőzte a jelent.

3. A *Független Képzőművészeti Tanszék (f***k)* létrejöttében a kortárs képzőművészeti szcénát a 2010-es évek elején érintő kultúrpolitikai változások, személyes és kollektív szakmai tapasztalatok játszottak szerepet, melyekkel szemben új tereket, közösségeket és nyilvánosságot teremtettünk. 2013 és 2022 között szerteágazó ismeretre tettünk szert a résztvevőkkel a kortárs képzőművészet és felsőoktatás kapcsán. Az eredeti célok az egyetemi autonómia megszüntetésének következtében, a 2020-as évek közepére azonban megváltoztak.

¹ A *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* által folyamatosan figyelemmel kísért emberi jog, annak védelme és támogatása érdekében.

² Axel Honneth. *A szabadság nem két, hanem három fogalmáról*. Előadás a budapesti Goethe-Intézetben, 2015.

³ A biztonsági művészet jellegzetességei többek között a pályázat nélkül kinevezett intézményvezetők, a politikusok részvétele megnyitó eseményeken, a cenzúra és az öncenzúra megjelenése.

⁴ Művészeti projekt, társadalmi aktivitás és edukációs modell, alapító: Menesi Attila, 2013.

4. A művészi szabadság aktuális nemzetközi kutatásai és jelentései⁵ a magyarországi viszonylatokra is felhívják a figyelmet. A forrásszegény, idejétmúlt és szerzőhiányos tanulmányok azt is jelzik, hogy a hazai képzőművészeti szcéna nem néz tükörbe, nincs aktuális helyzetképe, de sajnos szerzője sem, akinek ez eszébe jutna. Bár a *Freemuse*⁶ 2025-ös jelentésében már néhány mondattal szerepel Magyarország, az mintha továbbra is fehér folt lenne, sajnos nem hallatja a hangját.

5. 2023-ra, a mintegy tíz éves konszolidációs időszakot követően teljes mértékben stabilizálódik (paradox módon megerősödik) a gyenge, bizonytalan és tehetetlen szakmai rendszer. Az év ambivalens szakmai jellegzetességei érthetővé teszik a jelenlegi időszakot is. 2025 decemberében a háborús riogatás, a gyermekbántalmazás és a szexuális erőszak határozottan jelen van Magyarországon. A kortárs képzőművészet pedig nem (vagy alig) reagál (ezekre a) társadalmi problémákra.

6. *Három kérdés* című kutatásom eredménye alapján a művészi szabadság feltételei és körülményei megváltoztak 2013 óta Magyarországon. Azt a több mint 100 művészt és művészeti szakembert kérdeztem meg ennek kapcsán, akiket a *Független Képzőművészeti Tanszék* projektjeibe vontam be 2013 és 2022 között.⁷ A válaszadók többsége az intézményrendszer változásaiban látja az okokat és a helyzet hosszú távú, ideális megoldását is.

⁵ *The State of Artistic Freedom, Systematic Suppression: Hungary's Arts & Culture in Crisis, The Fragile Triangle of Artistic Freedom*, részletesen a doktori értekezés *Művészi szabadság, Magyarország kívülről* című fejezetében.

⁶ A dániai székhelyű szervezet a művészi szabadság érvényesülésének és megsértésének nemzetközi tendenciáit monitorozza évről évre adatokkal, számokkal és esettanulmányokkal alátámasztott jelentésekben.

⁷ Ádám Anna, Aknai Katalin, Albert Ádám, Bajusz Orsolya, Barna Orsolya, Barnaföldi Anna, Baróthy Anna, Bátorfy Attila, Beöthy Balázs, Berei Zoltán, Bolgár Eszter, Bori Om, Borsos Lőrinc, Brückner János, Budha Tamás, Csatlós Judit, Deli Anna, Dobi Dóra, Endrődi Vince, Eörtzen Nagy Gergely, Erdődi Katalin, Erlich Gábor, Farkas Viola, Fátyol Viola, Felsmann István, Fenyvesi Áron, Fischer Judit, Flohr Zsuzsi, Fodor Dániel János, Frazon Zsófia, Gajzágó Donáta, Gettó Ferenc, Gróf Ferenc, Gutema Dávid, Györfly László, Hajdu Zsolt, Hegedüs Orsolya, Hemrik László, Hódi Csilla, Istvánkó Bea, Karácsonyi László, Kaszás Tamás, Katharina Roters, Kerekes Gábor, Keserue Zsolt, Király András, Kis Judit, Kocsi Olga, Kopeckzy Róna, Korodi János, Korodi Luca, Koronczai Endre, Kotun Viktor, Kovács Gergő, Kovács Kristóf, Kovács Lola, Kozma Eszter, Kristóf Krisztián, Kürti Emese, Laki Júlia, László Zsuzsa, Lénárd Anna, Ligetfalvi Gergely, Lódi Virág, Major Virág, Mécs Miklós, Mélyi József, Menesi Luca, Mihályi Barbara, Molnár Ágnes Éva, Molnár Ráhel Anna, Monhor Viktória, Mucsi Emese, Murányi Mózes, Muskovics Gyula, Nagy Szilvia, Navratil Judit, Német Szilvi, Neogrady-Kiss Barnabás, Olta Kata, Orbán György, Paksi Endre Lehel, Pál Rebeka, Pólya Zsombor, Poór Dorottya, Rácz Márta, Schneemeier Andrea, Sebő Ferenc, Simon Zsuzsanna, Sós József, Szabó Eszter Ágnes, Szász Lilla, Szemző Zsófi, Szimán György, Szinyova Gergő, Szvoboda Viki, Tabori András, Tarr Hajnalka, Thury Lili, Timár Katalin, Trapp Dominika, Tüdös Anna, Tulisz Hajnalka, Varga Anna Gizella, Várnagy Tibor, Vécsei Júlia, Vető János, Véri Dániel, Zsikla Mónika.

7. Az intézményrendszer megkerülhetetlensége, dominanciája és hatalomhoz való viszonya problémás (de nem csak az elmúlt 10 év következménye). A jelenlegi helyzet a rendszeren belüli és azon kívüli szereplők személyes közreműködésének eredménye. Jól látszik azonban az intézményeken túli, egyre nagyobb tér, a minden körülmény között jelenlévő kritika és (egy kézen megszámálható) cselekvő aktivitás. Bár folyamatban van a kulturális hegemoniaépítés, és számos, az újrégi valóságot értelmező intézmény létrejött, a függetlenség fenntartható.

8. 2023 decemberében kerestem meg a *Central European University*-t a „Kontextus Intézet” ötletével. Féléves előkészítés után, *Kontextus Program*⁸ címmel 2024 szeptemberében indult a *CEU Demokrácia Intézet* és a *Független Képzőművészeti Tanszék* ingyenes programja, bármilyen tanulmányi területen tanuló egyetemisták számára. Művészeti gondolkodás, társadalmi elkötelezettség. Kortárs tematikák és kihívások, művészeti gyakorlatok. Aktuális társadalmi kérdések, történelmi és kulturális összefüggések. Egymást intenzíven váltó témák és aktivitások, folyamatos művészeti munka.

9. A következő évek dinamikáját – köztük doktori értekezésem vizsgált időszakának záróévét, 2027-et – nem az idejétmúlt, egykori csúcs intézmények határozzák meg, a konszolidációs folyamatban korábbi szerepük megszűnt. A jövőképből a szcénák szereplői különböző (előbújó vagy megmaradt) szabadság élményének összjátéka, függetlenség értelmezése és a kialakulóban lévő az új intézményesség határozza meg. A 2026-os választás nem változtatja meg a jelenlegi viszonyokat, de lendületet adhat, amely azonban nem azonnal, de 2027-ben realizálódhat.

⁸ www.kontextusprogram.hu